

## ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Το τραύμα και η αγωνία για το εθνικό μας θέμα είναι έντονα αποτυπωμένα στη ζωή μας έστω κι αν δεν το καταλαβαίνουμε

## ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Στην Αντιγόνη Σολομωνίδου-Δρουσιώτου  
antigoni.drousioutou@phileleftheros.com



## Η τέχνη προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές

Είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει μια έντονη κυπριακή συνείδηση και πάντως να πρέπει να δουλέψουμε τώρα

Θέλε να εξετάσει τρεις πτυχές της κυπριακής ιστορίας, μέσα από τη ματιά των γυναικών, να ακούσει τη δική τους εκδοχή. Τις κατέγραψε σε τριλογία, τρεις νουβέλες κι ένα διήγημα που την επιβράβευσε με το Βραβείο Διηγήματος της Κοινοπολιτείας 2019. Με την τέχνη προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές της και μέσα στα βιβλία της φαίνεται το ένστικτο της δημοσιογράφου. Η Κωνσταντία Σωτηρίου, δημοσιογράφος - τουρκολόγος, συγγραφέας τονίζει πως μπορεί να λέμε ότι στην Κύπρο ζούμε μια πολύ φυσιολογική ζωή, αλλά αυτό το τραύμα, η αγωνία, το εθνικό είναι έντονα στη ζωή μας, έστω κι αν δεν το καταλαβαίνουμε. Θεωρεί ότι είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει μια έντονη κυπριακή συνείδηση και επιμένει πως είναι πάντως σε αυτό που θα πρέπει να δουλέψουμε τώρα.

**-Με τα «Έθιμα θανάτου» κερδίσατε το Βραβείο Διηγήματος της Κοινοπολιτείας 2019, της περιφέρειας Ευρώπης - Καναδά και πρώτη φορά στην ιστορία του διαγωνισμού μια μετάφραση λαμβάνει το μεγάλο βραβείο.**

-Το διήγημα «Έθιμα θανάτου» αποτελεί μέρος της τρίτης μου νουβέλας, η οποία θα κυκλοφορήσει τον Οκτώβριο με τίτλο «Πικρία χώρα». Όταν προκλήθηκε ο διαγωνισμός αποφάσισα να προσαρμόσω ένα κομμάτι σε διήγημα, για να συμμετέχω. Πίστευα ότι το θέμα μου, οι μητέρες των αγνοουμένων και ο τρόπος που αντιμετωπιζόνταν από το κράτος και την κοινωνία είχαν πολλά να πουν και σε ένα ξένο αναγνώστη. Χαίρομαι που δικαιώθηκα. Ο χρόνος, η απώλεια, η ματαιώση που ένιωθαν αυτές οι γυναίκες αφορά όλους τους ανθρώπους. Οι μαυροφορημένες φιγούρες των συγγενών των αγνοουμένων έτυχαν εκμετάλλευσης από την πολιτική κατάσταση, τις έβγαλαν μπροστά ως σύμβολα. Ανήκω στη μετὰ τον πόλεμο γενιά και έχω πολύ έντονα αυτές τις εικόνες στο μυαλό. Μιλώ για ματαιώση, διότι εκ των υστέρων φαίνεται ότι κάποιοι ήξεραν πολλά πράγματα. Με το θέμα αυτό κλείνω την τριλογία μου, που άρχισε με το βιβλίο «Η Αϊσιέ πάει διακοπές», συνεχίστηκε με το «Φωνές από χάσμα» και ολοκληρώνεται τώρα με την «Πικρία χώρα». Ήθελα να εξετάσω τρεις πτυχές της κυπριακής ιστορίας και να δω τα πράγματα μέσα από τη ματιά των γυναικών, να ακούσω τη δική τους εκδοχή, πώς είδαν οι ίδιες τα γεγονότα.

**-Η γυναικεία μαρτυρία των ιστορικών γεγονότων σε τι διαφέρει;**

-Είναι ένα θέμα που με απασχολεί πάρα πολύ, νομίζω ότι η επίσημη ιστορία γράφεται από τους άντρες κατά κύριο λόγο. Η ιστορία που διδάσκεται στα σχολεία είναι η αντρική θεώρηση των πραγμάτων. Πιστεύω πως το πώς είδαν οι γυναίκες τα πράγματα κυρίως μέσα από την προσωπική τους αφήγηση, είναι πολύ σημαντική και συχνά παραβλέπεται. Η λογοτεχνία μπορεί να δώσει φωνή σε αυτούς που διαφορετικά δεν μπορούν να μιλήσουν ή να ακουστούν.

**-Πριν ξεκινήσει ένα βιβλίο κάνετε έρευνα -συνεντεύξεις, λειτουργεί η δημοσιογράφος;**

-Η δημοσιογράφος πάντα υπάρχει μέσα μου και με καθοδηγεί όταν γράφω. Δεν ξεκινά το βιβλίο μου με συνεντεύξεις, οι αφηγήσεις έχουν να κάνουν περισσότερο με αυτά που άκουγα από τη μητέρα, θείες, γιαγιάδες, γειτόνισσες. Από το γυναικείο μου περίγυρο έχω αντλήσει τις πληροφορίες. Να μην ξεχνάμε ότι κάτω μυθοπλασία, πατώ πάνω σε ιστορικά γεγονότα και αφηγήσεις αλλά αυτό που βγαίνει προς τα έξω είναι ένα λογοτεχνικό έργο. Στο βιβλίο «Φωνές από χάσμα», το οποίο έγινε θεατρικό ως Τζεμαλιγιέ, για πολλά γεγονότα που περιγράφω είχα αντλήσει πληροφορίες από τις τουρκοκυπριακές εφημερίδες της εποχής.

**-Φωτίζετε ιστορίες απλές;**

-Εστιάζω πολύ στις ιστορίες των απλών ανθρώπων και στις απώλειες τους, διότι νομίζω πως αυτοί στην ουσία δίνουν τη μεγάλη εικόνα του τι συνέβηκε. Από τη μια είναι τα απλά γεγονότα όπως το ότι το 1974 είχαμε την εισβολή από την Τουρκία, γι αυτό και ο τίτλος «Η Αϊσιέ πάει διακοπές», από την άλλη για παράδειγμα είναι το γεγονός ότι ένας άνθρωπος έχασε τον κήπο που καλλιεργούσε και δεν μπόρεσε να ξαναδεί τα τριαντάφυλλα του. Αυτές οι μικρές ανθρώπινες απώλειες, οι μικρές λεπτομέρειες δείχνουν τη μεγάλη τραγωδία που έγινε στην Κύπρο. Οι άνθρωποι έχασαν τον κόσμο κάτω από τα πόδια τους, έχασαν την καθημερινότητά τους. Και οι δυο κοινότητες βίωσαν την απώλεια και τον πόνο. Είναι πολύ σημαντικό για μένα έως ένα νέος άνθρωπος, ως γυναίκα να μην στα παπούτσιά του άλλου, να κατανοήσω το τι έγινε και από την άλλη πλευρά. Να δω τα γεγονότα και μέσα από το δικό τους πρίσμα. Δυστυχώς είναι κάτι που δεν καταφέραμε να κάνουμε. Είναι ουσιαστικό να καταλάβουμε τον πόνο του άλλου και να προσπαθήσουμε να επουλώσουμε τις δικές μας πληγές βλέποντας ότι και ο άλλος έχει τις ίδιες πληγές.

**-Η τέχνη μπορεί να επουλώσει τις πληγές;**

-Η τέχνη προσπαθεί να επουλώσει τις πληγές. Αυτό που είδα να γίνεται μέσα από τα βιβλία μου είναι ότι κάποια πράγματα που είναι δύσκολο να τα αντιμετωπίσεις κοιτάζοντας τα κατάματα, είναι πιο εύκολο να τα δεις μέσα από ένα λογοτεχνικό βιβλίο. Όπως για παράδειγμα τις δικαιοδικές ταραχές το '63.

**-Την κοιτάς μέσα από την ιστορία της Τζεμαλιγιέ;**

-Πιστεύω ότι πράγματα μπορεί να είναι πιο εύκολο να γίνουν αντιληπτά μέσα από τη λογοτεχνία παρά αν έχεις μια παράθεση ιστορικών γεγονότων. Μέσα από τα βιβλία και τα θεατρικά μου έργα ένιωσα αυτό το πράγμα, ότι ήταν πιο εύκολο να κατανοήσω κάποια γεγονότα όταν τα έβλεπα μέσα από το πρίσμα της τέχνης.

**-Πώς εισέπραξε ο κόσμος τα βιβλία σας;**

-Είχα θετικές κριτικές, πάντα όμως υπάρχουν κάποιοι που θεωρούν ότι ξεκινάς να γράφεις έχοντας μια ιδεολογική τοποθέτηση. Ξεκινώ από μια ιδεολογική βάση που είναι τα πιστεύω μου, αλλά θέλω να τονίσω ότι δεν έχω ιδεολογική ατζέντα,

δεν προσπαθώ να περάσω μηνύματα. Ξεκινώ να γράφω εκφράζοντας τον εαυτό μου.

**-Ξεσηκώσατε κάποιες αντιδράσεις.**

-Από την στιγμή που γράφεις, εκτίθεσαι. Ο καθένας έχει δικαίωμα να έχει την άποψή του. Η διαδικασία γραφής είναι δύσκολη και επώδυνη.

**-Πώς ξεκίνησε η τριλογία, γιατί επιλέξατε την καταγραφή της σύγχρονης ιστορίας της Κύπρου;**

-Κάθε Κύπριος λογοτέχνης της δικής μου ηλικίας και πιο πριν θα σου πει ότι έχουμε τον βραχνά που ονομάζεται κυπριακό πρόβλημα, το οποίο αναπόφευκτα μπαινεί μέσα στο έργο μας. Δεν μπορείς να ξεφύγεις εύκολα, έτσι και εγώ, είχα ανάγκη να γράψω για την Κύπρο.

**-Βέβαια καθημερινά μέσα από τη δουλειά σας καταγράφεται τον διαχωρισμό, το Κυπριακό.**

-Χαίρομαι που εντοπίζεις το δημοσιογράφο μέσα μου διότι και στα τρία μου βιβλία φαίνεται το ένστικτο του δημοσιογράφου στην αναζήτηση του θέματος. Πρώτα από όλα για να γράψω την Αϊσιέ στάθηκε αφορμή ένα δημοσίευμα που είχα διαβάσει σε μια εφημερίδα όταν άνοιξαν τα οδοφράγματα. Το δεύτερο μου βιβλίο βασίστηκε σε αρχαικό υλικό που διάβασα σε τουρκοκυπριακές εφημερίδες. Το τρίτο μου βιβλίο έχει να κάνει με δημοσιεύματα και εικόνες που είχα δει. Η ιδιότητα μου ως τουρκολόγος καθόρισε και τη θεματολογία μου. Επειδή ξέρω τουρκικά έχω πρόσβαση και σε άλλες πληροφορίες.

**-Πατή επιλέξατε να σπουδάσετε τουρκικές σπουδές;**

-Πάντα μου άρεσε η ιστορία αλλά επειδή τελείωσα το πρακτικό, ήταν δύσκολο να πάω φιλόλογος. Οι τουρκικές σπουδές ήταν ό,τι πιο κοντινό σε θέματα ιστορίας και πολιτικών σχέσεων. Ήταν πολύ ενδιαφέρον και τελικά μου ταιρίαζε αυτός ο κλάδος. Τους πρώτους απόφοιτους μας αντιμετωπίζαν ως και είμαστε πράκτορες της Άγκυρας, εργάζονταν δημοσιογράφοι και μας φωτογράφιζαν στις βιβλιοθήκες κρατώντας τουρκικά βιβλία. Υπήρχαν προκατειλημμένοι δημοσιογράφοι με τους οποίους δούλεψα στην συνέχεια, αλλά δεν τους είδα να είχαν αλλάξει.

**-Πού σπουδάσατε;**

-Είμαι τυχερή που απεφοίτησα από το Τμήμα Τουρκικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου γιατί έμαθα πάρα πολλά τόσο από πλευρά ακαδημαϊκή όσο και από το γεγονός ότι στα 18 μου χρόνια ήλθα σε επαφή με Τουρκοκύπριους και την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ήταν καθοριστική η φοίτηση μου εκεί για τη μετέπειτα ζωή μου. Φοίτησα τη δεύτερη χρονιά που ξεκίνησε το Τμήμα όταν τα οδοφράγματα ήταν ακόμα κλειστά. Όταν είδα Τουρκοκύπριο η πρώτη μου σκέψη ήταν «μα είναι άνθρωπος όπως εμάς!» Αυτό δείχνει το πώς μεγαλώναμε.

**-Πώς από τη δημοσιογραφία προέκυψε η λογοτεχνία;**

-Πάντα μου άρεσε να γράφω. Βγήκα προς τα έξω όταν ένωσα σίγουρη, γι αυτό κυκλοφόρησα την Αϊσιέ λίγο πριν τα 40 μου. Ήθελα να είναι ένα βιβλίο άρτιο όπως το είχα στο μυαλό μου. Το '74 σιγά-σιγά τη ζωή μου και ένα από τα πράγματα που με είχε συγκλονίσει, όπως όλους στην Κύπρο, ήταν το άνοιγμα των οδοφραγμάτων. Η Αϊσιέ μιλά για την στιγμή που ανοίγουν τα οδοφράγματα, που οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή και γίνεται αυτό το μαγικό, κάποιες εικόνες που είχες δεσμευμένες στο μυαλό σου, βλέπεις ότι δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Το 1974 αποκόπηκαν οι κοινότητες και χάθηκε μια Κύπρος με το πέρασμα των χρόνων. Δεν εξετάζω τα πράγματα που δεν έζησα αλλά αυτά που βίωσα και τις πτυχές της πραγματικότητας.

Για παράδειγμα με ενδιαφέρει να δω τι έγινε μετά που άνοιξαν τα οδοφράγματα σε σχέση με τους Τουρκοκύπριους. Ήταν σημαντικό να έχω μια ηρωίδα που ήταν και Τουρκοκύπρια και Ελληνοκύπρια και η ταυτότητά της ήταν ρευστή. Με ενδιαφέρει να δω τη ζωή μια Τουρκοκύπρια που ήταν πόρνη της οποίας και οι δυο κοινότητες της καταλογίζουν τη δημιουργία της Πράσινης Γραμμής. Με ενδιαφέρει να δω ότι η μάνα του αγνοουμένου είναι και Ελληνοκύπρια και Τουρκοκύπρια, είναι και η μάνα του προδικομηματία.

Μεγάλωσα σε μια αριστερή προοδευτική οικογένεια, ωστόσο ακόμα κι εγώ έπρεπε να ξεπεράσω κάποια πράγματα. Η δική μου γενιά προσπαθεί να δει τα γεγονότα από μια άλλη οπτική, μέσα από τις δικές μας εμπειρίες.

«Η ιστορία που διδάσκεται στα σχολεία είναι η αντρική θεώρηση των πραγμάτων. Πιστεύω πως το πώς είδαν οι γυναίκες τα πράγματα κυρίως μέσα από την προσωπική τους αφήγηση, είναι πολύ σημαντική και συχνά παραβλέπεται. Η λογοτεχνία μπορεί να δώσει φωνή σε αυτούς που διαφορετικά δεν μπορούν να μιλήσουν ή να ακουστούν»

### Μεγαλώσαμε με το «Δεν Ξεχνώ»

Τι καθορίζει τη γενιά σας;

Είμαστε η γενιά που μεγάλωσε με τις μνήμες των άλλων και το νωπό τραύμα των ανθρώπων που βίωσαν την τραγωδία. Μεγαλώσαμε με το «Δεν Ξεχνώ». Η πιθανότητα της επιστροφής ήταν πολύ έντονη στα μαθητικά μας χρόνια. Μεγαλώσαμε με τον πόνο των ανθρώπων. Θυμούνται στο δημοτικό σχολείο είχαμε παιδιά από προσφυγικές οικογένειες που θυμούνταν το τόπο τους. Μεγαλώσαμε με τις μνήμες και τις προσδοκίες τους. Είμαστε μια γενιά μπερδεμένη που προσπάθησε έντονα να καταλάβει τι έγινε και τι πρέπει να γίνει. Είμαστε μοχλοσπινόμενοι με εθνικισμό, με έντονες εικόνες. Για μένα ήταν πολύ δύσκολο να καταφέρω να δω κάποια πράγματα με πιο ανοικτό μάτι. Να προσπαθήσω δηλαδή να δω τα πράγματα χωρίς συναισθηματισμούς.

Πόσο ταυτίζεστε με τους χαρακτήρες των βιβλίων σας;

Κανένα από τα βιβλία μου δεν είναι βιογραφικό. Το κάθε βιβλίο έχει βιογραφικά στοιχεία από αυτά που ένιωσα, την καταπίεση της γυναικείας φωνής, το ότι ίσως άνθρωποι μιας ορισμένης τάξης οικονομικής, ιδεολογικής δεν έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τη θέση τους στα πολιτικά θέματα. Αυτό είναι η κινητήριο δύναμη που να με κάνει να γράφω λογοτεχνία. Εξέφραζα το τραύμα μου λέγαμε πιο πριν μέσα από τη λογοτεχνική γραφή και ήταν ένας τρόπος επουλώσης των δικών μου τραυματίων. Λέμε ότι στην Κύπρο ζούμε μια πολύ φυσιολογική ζωή, αλλά αυτό το τραύμα, η αγωνία, το εθνικό είναι έντονα στη ζωή μας, έστω κι αν δεν το καταλαβαίνουμε.

Και σήμερα;

Φυσικά και σήμερα. Ίσως έχει να κάνει το ότι ζω στη Λευκωσία. Φεύγω από τη δουλειά μου για να πάω στην Αγκυρά και βρίσκω απίστευτη κίνηση διότι η πόλη είναι μορφοποιημένη κι η τροχιά κίνηση δεν έχει εξοδό για να διοχετευτεί. Ως παιδί έκανα περίπατο στο Καϊμακλί και έπεφτα πάνω στην Πράσινη Γραμμή. Οι γονείς μου είχαν πάντα μια βαλίτσα έτοιμη γεμάτη ρούχα μήπως γίνει πόλεμος και δεν προλάβουν να πακετάρουν. Βλέπω την ισλαμοποίηση των κατεχομένων, φίλους Τουρκοκύπριους να μεταναστεύουν. Με επηρεάζει ο διαχωρισμός της πατρίδας μου. Οι Τουρκοκύπριοι της δικής μου ηλικίας μεγάλωσαν εξίσου μπερδεμένοι κουβαλώντας ενοχές, βομβαρδιζόμενοι από εθνικιστικές αντιλήψεις και έχοντας τη βαριά ακια της Τουρκίας. Ό,τι και να λέμε είναι δύσκολο να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει μια έντονη κυπριακή συνείδηση. Είναι πάντως σε αυτό που θα πρέπει να δουλέψουμε τώρα. Κρατήθηκε μακριά η μια πλευρά από την άλλη, δεν έχουμε κοινά βιώματα, κοινές αντιλήψεις κάτι που είχαν οι πιο παλιοί και που δημιουργούν σήμερα οι νεότεροι. Η σημερινή γενιά θα επισκερτέι την άλλη πλευρά, θα δημιουργήσει φιλίες, πολλοί έχουν και ερωτικές σχέσεις, οι άνθρωποι παντρεύονται, κάνουν οικογένειες. Αυτό το θεωρώ πολύ θετικό.

## Πρέπει να αφουγκράζεσαι την εποχή σου

**-Με την τριλογία κλείνει ο κύκλος της ιστορίας, επουλώνονται κάποιες πληγές;**

-Σίγουρα έκανα αυτό που είχα στο μυαλό μου και ήταν μια πολύ σημαντική διαδικασία επουλώσεως για μένα. Δεν ξέρω τι θα κάνω μετά. Θέλω όμως να γράψω κάτι διαφορετικό. Αναζητώ ακόμα το θέμα μου.

**-Ποια ήταν η πιο δύσκολη στιγμή της τριλογίας;**

-Όταν τελείωνα την «Πικρία χώρα», η οποία είναι στο τυπογραφείο, και κάνοντας τις διορθώσεις έγραφα ακόμα μια παράγραφο. Ένωθα ότι είχε μια εκκρεμότητα αυτό το βιβλίο, η οποία έκλεισε πριν μια βδομάδα με αυτή την παράγραφο.

**-Η τριλογία κλείνει με ένα παγκόσμιο βραβείο διηγήματος.**

-Ναι, μια πολύ σημαντική διάκριση την οποία δεν περίμενα, διότι ήταν 5.080 οι συμμετοχές. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ξανά τη Λίνα Πρωτοπαπά που έκανε τη μετάφραση, η οποία κάτφερε να μεταφέρει το πνεύμα του βιβλίου τόσο όμορφα σε

μια ξένη γλώσσα.

**-Έχουμε λογοτεχνικά ακόμα πολλά να πούμε για τον τόπο μας και την ιστορία του;**

-Ξεκινώντας να γράφω, είχα ακούσει και το κοινότυπο πια ότι «η Κύπρος δεν πουλά». Θεωρώ ότι η Κύπρος έχει ενδιαφέρον και αφορά πολλούς, διότι ο πόνος που εκφράζουν οι άνθρωποι της είναι πανανθρώπινος. Ωστόσο, ίσως πρέπει να αναζητήσουμε μια πιο σύγχρονη προσέγγιση και ως προς τη μορφή της θεματολογίας και ως προς τον τρόπο γραφής. Σίγουρα έχουμε πολλά να πούμε, αλλά είναι παράλληλα σημαντικό να μη μένουμε εγκλωβισμένοι στο Κυπριακό. Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από την ξενοφοβία, το Μεταναστευτικό, όλα αυτά τα θέματα που έχουμε μπροστά μας είναι πολύ μεγάλα και μας επηρεάζουν. Και πιστεύω πως ο ρόλος του συγγραφέα είναι να αφουγκράζεται και να γράφει για την εποχή του.

**-Μπορεί αυτά να είναι η πηγή μιας νέας**

τριλογίας;

-Δεν ξέρω, για την ώρα ασχολούμαι με δυο θεατρικά· το ένα έχει να κάνει με το Κυπριακό, το άλλο είναι πιο ευρύ. Όταν έρθει η ώρα, το θέμα θα έρθει.

**-Πώς έρχεται η έμπνευση;**

-Όταν γεμιστούν οι μπαταρίες μου με ξεκούραση και με πολύ λογοτεχνικό διάβασμα. Πρέπει

Είναι σημαντικό να μη μένουμε εγκλωβισμένοι στο Κυπριακό

να αφουγκράζεσαι την εποχή σου, να βλέπεις τα είδη γραφής που υπάρχουν, να έχεις επικοινωνία με το περιβάλλον σου, να «μιλάς» με άλλους συγγραφείς για να μπορείς να υπάρχεις.

**-Τι σας έδωσε αυτός ο δρόμος;**

-Χαρά και ικανοποίηση. Είναι πολύ σημαντικό που ένας εκδοτικός οίκος πίστεψε σε μένα και βλέπω τα βιβλία μου εκδομένα, στα ράφια των βιβλιοπωλείων. Είναι σημαντικό το ότι αυτό που έγραψα αφορά και κάποιο άλλον πέραν από μένα. Το γράψιμο πάντα μου έδινε και μου δίνει χαρά, είτε ως δημοσιογράφος είτε ως συγγραφέας.

